

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲۶۵۲۳

دانشگاه تربیت معلم تهران

**بررسی ارتباط بین سبک تفکر و ادراک دانشجویان از محیط یادگیری
کلاس با رویکردها و پیامدهای یادگیری در دانشجویان**

(با تأکید بر محیط یادگیری ساختن‌گرایی اجتماعی)

محمد یمینی

دانشجوی دوره دکتری روان‌شناسی تربیتی

استاد راهنما: سرکار خانم دکتر پروین کدیور

استاد مشاور: جناب آقای دکتر ولی الله فرزاد

استاد مشاور: جناب آقای دکتر علیرضا مرادی

۱۳۸۸ / ۵ / ۱۲

زمستان ۸۷

اطلاعات درک عملی یاد
نمیتواند درک

۱۲۶۵۲۳

به نام خداوند جان و خرد

جلسه ی دفاع از رساله ی دکتری محمد یمینی دانشجوی رشته روانشناسی تربیتی دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم تهران تحت عنوان:
« بررسی ارتباط سبک تفکر و ادراک دانشجویان از محیط یادگیری کلاس (با تاکید بر محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی) با رویکرد ها و پیامدهای یادگیری در دانشجویان »
روز شنبه مورخه ۱۳۸۷/۱۲/۱۷ در محل سالن مولتی مدیا با حضور هیات محترم داوران پس از دفاع با نمره ۱۸/۶۵ و با درجه عالی مورد قبول قرار گرفت.

هیات محترم داوران :

- استاد راهنما :

سرکار خانم دکتر پروین کدیور

- اساتید مشاور :

جناب آقای دکتر ولی اله فرزاد

جناب آقای دکتر علیرضا مرادی

- داور داخلی :

جناب آقای دکتر محمد عطاران

- داوران خارجی :

جناب آقای دکتر حسین لطف آبادی

سرکار خانم دکتر الهه حجازی

- نماینده تحصیلات تکمیلی :

سرکار خانم دکتر پروین کدیور

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیش‌گفتار .....
۲	چکیده تحقیق .....
۴	فصل اول: کلیات طرح .....
۵	مقدمه .....
۶	بیان مسئله .....
۱۳	اهداف تحقیق .....
۱۴	ضرورت انجام پژوهش .....
۱۶	فرضیه‌های و سؤال‌های تحقیق .....
۲۰	تعاریف واژه‌ها و اصطلاحات .....
۲۰	الف) تعاریف مفهومی .....
۲۴	ب) تعاریف عملیاتی .....
۲۷	فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش .....
۲۸	مروری کلی بر الگوی P۳ بیگز برای یادگیری .....
۳۴	پیش‌زمینه‌ها .....
۳۵	متغیرهای فرآیندی .....
۳۵	پیامدهای یادگیری .....
۳۵	تکامل نظریه P۳ بیگز .....
۴۳	مرور مبانی نظری و پیشینه مرتبط با رویکردهای یادگیری (مطالعه) .....
۴۶	تکامل دیدگاه‌ها در باره رویکردهای یادگیری .....
۵۲	مقایسه دیدگاه‌های مختلف در باره رویکردهای یادگیری .....
۵۵	نقش روان‌شناسی شناختی در رویکردهای یادگیری .....
۵۷	مرور پژوهش‌های موجود در زمینه عوامل فردی موثر بر رویکردهای یادگیری .....

۶۳	الف) جنسیت به عنوان عامل فردی موثر بر رویکردها و پیامدهای یادگیری
۶۶	ب) سبک‌های تفکر به عنوان عامل موثر بر رویکردها و پیامدهای یادگیری
۷۷	سبک‌های تفکر و رویکردهای یادگیری
۷۹	سبک‌های تفکر و پیامدهای تحصیلی
۸۳	مرور مبانی نظری و پیشینه مرتبط با محیط یادگیری به عنوان عامل موثر بر رویکردها و پیامدهای یادگیری
۸۴	منظور از محیط یادگیری چیست و محیط یادگیری مناسب کدام است؟
۸۸	نظریه ساختن‌گرایی
۹۹	ادراک دانشجویان از محیط یادگیری به عنوان عامل موثر بر رویکردهای یادگیری دانشجویان
۱۰۸	رویکردهای یادگیری و ادراک از محیط‌های یادگیری سنتی و غیر سنتی
۱۱۱	دانشجویان به طور گروهی چگونه در پاسخ به ادراک از محیط یادگیری جدید رویکردهای متفاوتی را اتخاذ می‌کنند
۱۱۲	دانشجویان به طور فردی چگونه در پاسخ به ادراک از محیط‌های جدید رویکردهای متفاوتی را اتخاذ می‌کنند؟
۱۱۶	تاثیر ادراک از محیط یادگیری بر تغییر تدریجی در رویکردهای یادگیری
۱۱۹	مرور مبانی نظری و پیشینه مرتبط با پیامدهای یادگیری (متغیر بازده)
۱۲۱	جمع بندی نهایی از ادبیات تحقیق
۱۲۳	فصل سوم: روش اجرای تحقیق
۱۲۵	روش
۱۲۶	جامعه و نمونه آماری مورد پژوهش
۱۲۷	نحوه گزینش نمونه
۱۲۸	چگونگی جمع آوری داده‌ها
۱۲۸	ابزار گردآوری داده‌ها
۱۲۹	پرسشنامه سبک تفکر
۱۴۰	پرسشنامه رویکردهای یادگیری (مطالعه)
۱۵۱	مقیاس دانشگاهی ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی
۱۶۷	ابزار مورد استفاده برای اندازه گیری پیامدهای یادگیری
۱۶۹	مصاحبه ساخت دار
۱۶۹	اجرای آزمایشی پژوهش
۱۷۰	روش‌های آماری و نرم افزارهای مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل مشاهدات

۱۷۱	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش
۱۷۲	ارائه مختصری از آمار توصیفی و بررسی فرض‌های تحقیق
۱۷۸	پاسخ به سؤال اول
۱۸۴	پاسخ به سؤال دوم
۱۸۸	آزمون فرضیه اول
۱۸۹	آزمون فرضیه دوم
۱۹۳	آزمون فرضیه سوم
۲۰۱	آزمون فرضیه چهارم
۲۰۵	آزمون فرضیه پنجم
۲۱۳	آزمون فرضیه ششم
۲۱۸	آزمون فرضیه هفتم
۲۲۵	نتایج مصاحبه تکمیلی
۲۳۰	ارتباط دادن مطلب به زندگی روزمره
۲۳۱	تفکر تاملی
۲۳۳	گفت و شنود و مذاکره کلاسی
۲۳۶	هدایت و رهبری
۲۴۰	هم‌دلی
۲۴۳	حمایت
۲۴۷	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و بحث
۲۴۸	خلاصه‌ای از نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش
۲۷۴	تلویحاتی برای کاربرد یافته‌های پژوهش
۲۷۶	محدودیت‌های پژوهش
۲۷۶	ارائه پیشنهادات
۲۷۷	سخن آخر
۲۷۹	فهرست منابع و مراجع
۲۸۰	منابع فارسی

۲۸۱	منابع انگلیسی .....
۲۹۴	ضمائم .....
۲۹۵	پرسشنامه SPQ بیگز .....
۲۹۹	برگردان پرسشنامه بیگز به انگلیسی .....
۳۰۴	پرسشنامه سبک‌های تفکر استرنبرگ .....
۳۰۹	برگردان پرسشنامه سبک‌های تفکر استرنبرگ به انگلیسی .....
۳۱۴	پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (فرم ترجیحی) .....
۳۱۶	پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (فرم واقعی) .....
۳۱۸	برگردان پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (فرم واقعی) به انگلیسی .....
۳۲۱	برگردان پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (فرم ترجیحی) به انگلیسی .....
۳۲۵	ابزار نگرش سنج .....
۳۲۶	برگردان ابزار نگرش سنج به انگلیسی .....
۳۲۷	متن مصاحبه ساخت‌دار .....

فهرست شکل ها به ترتیب فصول

فصل اول

- شکل ۱-۱: توجه به ویژگی های محیطی در تبیین یادگیری دانشجویان..... ۸
- شکل ۱-۲: توجه به عامل ویژگی های فردی در تبیین یادگیری دانشجویان..... ۹
- شکل ۱-۳: توجه به عامل رویکردهای مورد استفاده برای یادگیری در تبیین یادگیری دانشجویان..... ۱۱
- شکل ۱-۴: الگوی تعاملی عوامل موثر بر یادگیری (بیگز، ۲۰۰۳)..... ۱۲
- شکل ۱-۵: الگوی مفهومی ارتباط بین متغیرهای مورد مطالعه در پژوهش حاضر..... ۱۳

فصل دوم

- شکل ۲-۱: الگوی پردازش اطلاعات؛ منبع: الگوی بیگز و مور (۱۹۹۳، صفحه ۲۰۷)..... ۲۹
- شکل ۲-۲: فرآیند پیچیده یادگیری: الگوی بیگز، منبع: بیگز، (۱۹۸۷، صفحه ۹)..... ۳۱
- شکل ۲-۳: فراسیستم و خرده سیستم ها؛ (بیگز، ۱۹۹۳)..... ۳۲
- شکل ۲-۴: الگوی روابط بین متغیرها، (بیگز، ۱۹۹۹، صفحه ۱۸)..... ۳۴
- شکل ۲-۵: مدل عمومی فرآیندهای مطالعه (بیگز، ۱۹۷۸)..... ۳۶

فصل سوم

- شکل ۳-۱: نمودار تحلیل عامل تاییدی پرسشنامه سبک تفکر..... ۱۳۶
- شکل ۳-۲: ساختار عاملی سلسه مراتبی SPQ (بیگز، ۲۰۰۳)..... ۱۴۲
- شکل ۳-۳: نمودار تحلیل عامل تاییدی پرسشنامه رویکرد های یادگیری (مطالعه)..... ۱۴۷
- شکل ۳-۴: نمودار تحلیل عامل تاییدی پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری (شکل موجود)..... ۱۵۹
- شکل ۴-۴: نمودار تحلیل عامل تاییدی پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری (شکل ترجیحی)..... ۱۶۴

فصل ۴

- شکل ۴-۱: مدل ارتباطی ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی (ترجیحی)، سبک های تفکر و پیامدهای یادگیری..... ۲۰۲

- شکل ۲-۴: مدل ارتباطی ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی (موجود)، سبک یادگیری و پیامدهای یادگیری..... ۲۰۴
- شکل ۳-۴: مدل ارتباطی ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی (ترجیحی) با سبک‌های تفکر و رویکرد یادگیری (مطالعه) عمیق..... ۲۰۶
- شکل ۴-۴: مدل ارتباطی ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی (ترجیحی) با سبک‌های تفکر و رویکرد یادگیری (مطالعه) سطحی..... ۲۰۸
- شکل ۵-۴: مدل ارتباطی ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی (موجود) با سبک‌های تفکر و رویکرد یادگیری (مطالعه) عمیق..... ۲۱۰
- شکل ۶-۴: مدل ارتباطی ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی (موجود) با سبک‌های تفکر و رویکرد یادگیری (مطالعه) سطحی..... ۲۱۲
- شکل ۷-۴: مدل ارتباطی محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی (ترجیحی) با سبک‌های تفکر، رویکردهای یادگیری (مطالعه) و پیامدهای یادگیری..... ۲۱۵
- شکل ۸-۴: مدل ارتباطی محیط یادگیری ساختن گرای اجتماعی (موجود) با سبک‌های تفکر، رویکردهای یادگیری (مطالعه) و پیامدهای یادگیری..... ۲۱۷

فهرست جدول ها به ترتیب فصول

فصل دوم

- جدول ۱-۲: مقایسه تحقیقات قبلی که روی مدل $3P$ یادگیری انجام شده است..... ۴۱
- جدول ۲-۲: رویکردهای یادگیری (مطالعه)..... ۴۴
- جدول ۲-۳: تحقیقات مربوط به ویژگی‌های فردی و رویکردهای یادگیری (مطالعه)..... ۶۲
- جدول ۲-۴: ویژگی‌های مختلف سبک‌های تفکر در یک نگاه..... ۷۶
- جدول ۲-۵: ارتباط ویژگی‌های برنامه درسی با رویکردهای یادگیری..... ۱۰۵

فصل سوم

- جدول ۱-۳: حجم جامعه به نمونه در دانشجویان..... ۱۲۷
- جدول ۲-۳: نمونه‌ای از سئوالات پرسشنامه سبک تفکر استرنبرگ..... ۱۳۱
- جدول ۳-۳: نتایج آزمون بارنلت و کی ام او..... ۱۳۲
- جدول ۳-۴: ماتریس چرخش داده شده بعد از ۲۴ چرخش به روش واریماکس..... ۱۳۳
- جدول ۳-۵: همبستگی‌های آیت‌های پرسشنامه سبک تفکر با مولفه‌های مربوطه در تحلیل عامل
تاییدی..... ۱۳۷
- جدول ۳-۶: ضریب پایایی کل مقیاس و مقیاس‌های فرعی پرسشنامه سبک تفکر..... ۱۳۹
- جدول ۳-۷: نتایج آزمون بارنلت و کی ام او..... ۱۴۴
- جدول ۳-۸: ماتریس چرخش داده شده بعد از ۶ چرخش به روش واریماکس..... ۱۴۴
- جدول ۳-۹: همبستگی آیت‌های پرسشنامه رویکردهای مطالعه با مولفه‌های مربوطه در تحلیل عامل
تاییدی..... ۱۴۸
- جدول ۳-۱۰: ضریب پایایی کل مقیاس و مقیاس‌های فرعی پرسشنامه رویکردهای یادگیری..... ۱۵۰
- جدول ۳-۱۱: نمونه سئوالات پرسشنامه رویکردهای یادگیری..... ۱۵۰
- جدول ۳-۱۲: نمونه سئوالات اخذ شده از پرسشنامه‌های ترجیحی و موجود محیط یادگیری ساختن‌گرای
اجتماعی (اقتباس از تیلور و همکاران ۱۹۹۶)..... ۱۵۴
- جدول ۳-۱۳: پایایی و روایی افتراقی بین مولفه‌ها در پرسشنامه‌های واقعی و ترجیحی CUCLES (شلی. ر.
یو، ۲۰۰۲)..... ۱۵۵

- جدول ۱۴-۳: نتایج آزمون بارنلت و کی ام او در شکل موجود..... ۱۵۶
- جدول ۱۵-۳: ماتریس چرخش داده شده بعد از ۸ چرخش به روش واریماکس..... ۱۵۷
- جدول ۱۶-۳: همبستگی آیت‌های پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری (موجود) با مولفه‌های مربوطه در تحلیل عامل تاییدی..... ۱۶۰
- جدول ۱۷-۳: نتایج آزمون بارنلت و کی ام او در شکل ترجیحی..... ۱۶۱
- جدول ۱۸-۳: ماتریس عامل‌های چرخش داده شده بعد از ۷ در شکل ترجیحی..... ۱۶۲
- جدول ۱۹-۳: همبستگی آیت‌های پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری (ترجیحی) با مولفه‌های مربوطه در تحلیل عامل تاییدی..... ۱۶۵
- جدول ۲۰-۳: ضریب پایایی کل مقیاس و مقیاس‌های فرعی پرسشنامه محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی ترجیحی..... ۱۶۷

فصل ۴

- جدول ۱-۴: جدول فراوانی مربوط به متغیر جنسیت دانشجویان نمونه..... ۱۷۲
- جدول ۲-۴: شاخص‌های مرکزی و پراکندگی رویکردهای یادگیری (مطالعه) و پیامدها..... ۱۷۳
- جدول ۳-۴: جدول شاخص‌های تمرکز و پراکندگی برای مردان موجود در نمونه..... ۱۷۵
- جدول ۴-۴: جدول شاخص‌های تمرکز و پراکندگی برای زنان موجود در نمونه..... ۱۷۷
- جدول ۵-۴: تحلیل واریانس..... ۱۷۹
- جدول ۶-۴: تحلیل واریانس..... ۱۸۰
- جدول ۷-۴: تحلیل واریانس..... ۱۸۵
- جدول ۸-۴: تحلیل واریانس..... ۱۸۶
- جدول ۹-۴: میانگین و انحراف معیار نمره‌های دانشجویان در پرسش‌نامه‌های موجود و ترجیحی..... ۱۸۸
- جدول ۱۰-۴: معنی‌داری تفاوت بین پرسشنامه‌های موجود و ترجیحی..... ۱۸۹
- جدول ۱۱-۴: خلاصه مدل، میزان واریانس تبیینی در شکل ترجیحی..... ۱۹۰
- جدول ۱۲-۴: جدول رگرسیون ارتباط رویکردهای یادگیری با ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ترجیحی..... ۱۹۱
- جدول ۱۳-۴: معنی‌داری میزان ارتباط رویکردها با ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ترجیحی..... ۱۹۲

- جدول ۱۴-۴: جدول رگرسیون ارتباط رویکردها یادگیری با ادراک دانشجویان از محیط یادگیری
 موجود..... ۱۹۳
- جدول ۱۵-۴: جدول رگرسیونی ارتباط بین پیامدهای یادگیری با ادراک دانشجویان از محیط یادگیری
 ترجیحی..... ۱۹۴
- جدول ۱۶-۴: خلاصه مدل، میزان واریانس تبیینی در ادراک دانشجویان از محیط یادگیری موجود..... ۱۹۶
- جدول ۱۷-۴: جدول رگرسیون ارتباط پیامدهای یادگیری با ادراک دانشجویان از محیط یادگیری
 موجود..... ۱۹۶
- جدول ۱۸-۴: معنی داری میزان ارتباط رویکردها با ادراک دانشجویان از محیط یادگیری موجود..... ۱۹۷
- جدول ۱۹-۴: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش..... ۲۰۱
- جدول ۲۰-۴: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش..... ۲۰۳
- جدول ۲۱-۴: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش..... ۲۰۶
- جدول ۲۲-۴: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش..... ۲۰۸
- جدول ۲۳-۴: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش..... ۲۱۰
- جدول ۲۴-۴: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش..... ۲۱۲
- جدول ۲۵-۴: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش..... ۲۱۴
- جدول ۲۶-۴: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش..... ۲۱۶
- جدول ۲۷-۴: خلاصه مدل میزان واریانس تبیینی..... ۲۱۹
- جدول ۲۸-۴: میزان معنی داری واریانس تبیینی..... ۲۲۰
- جدول ۲۹-۴: سهم جزئی متغیرهای پیش زمینه..... ۲۲۱
- جدول ۳۰-۴: سهم متغیر رویکرد یادگیری عمیق..... ۲۲۱
- جدول ۳۱-۴: خلاصه مدل میزان واریانس تبیینی..... ۲۲۲
- جدول ۳۲-۴: میزان معنی داری واریانس تبیینی..... ۲۲۳
- جدول ۳۳-۴: سهم جزئی متغیرهای پیش زمینه..... ۲۲۴
- جدول ۳۴-۴: سهم متغیر رویکرد یادگیری عمیق..... ۲۲۴

پیش‌گفتار

به نام خداوند جان و خرد   کزین برتر اندیشه برنگذرد

از استاد گرامی و راهنمای خودم، سرکار خانم دکتر پروین کدیوز و همچنین استادان مشاور جناب آقای دکتر فرزاد و جناب آقای دکتر مرادی که به حق راهنمایی‌های آن بزرگواران چراغ راه هدایت در این پژوهش بود، تقدیر و تشکر می‌کنم. شعاع پرتوی علمی و اخلاقی ایشان در لحظات توقف، محرک حرکت و روشنی‌بخش راه بود و این حقیر را در انجام مقصود یاری نمودند. با امید به آنکه دیگر فرزندان این مرز و بوم نیز از محضرشان کسب فیض نمایند.

از تمامی دانشجویانی که با شرکت خودشان در اجرای این تحقیق من را یاری کردند، تشکر و قدردانی می‌کنم. واقعاً بدون همکاری این عزیزان انجام چنین کاری ممکن نبود. از همسر و فرزندانم نیز که در این مدت سختی‌های کارم را تحمل کردند، سپاسگزارم. با آرزوی توفیق و بهروزی برای همه دست اندرکاران تعلیم و تربیت.

چکیده

هدف این تحقیق، تعیین ارتباط بین ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی، رویکردهای یادگیری و سبک‌های تفکر با پیامدهای یادگیری در قالب نظریهٔ p ۳ بیگز است. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانشجویان پسر و دختر ثبت‌نام شده در رشته‌های علوم پایه و فنی مهندسی دانشگاه فردوسی مشهد در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ بودند. تعداد نمونه ۲۷۷ نفر و در ترم دوم سال تحصیلی مذکور مشغول به تحصیل شده بودند، این عده به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. در این پژوهش از ۴ پرسشنامه (۱) سبک تفکر استرنبرگ (۱۹۹۲)، (۲) پرسشنامه رویکردهای یادگیری بیگز (۱۹۷۹)، (۳) پرسشنامه ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (۱۹۹۶) و (۴) پرسشنامهٔ آزمون نگرش سنج فریزر (۱۹۸۱) استفاده شده است.

نتایج در ابتدا نشان دادند که سبک تفکر نوع اول با ادراک از محیط یادگیری ترجیحی، رویکرد یادگیری عمیق، داشتن نگرش علمی و لذت بردن از دروس علمی و سبک نوع تفکر نوع دوم با رویکردهای سطحی، موفقیت مدار، داشتن نگرش علمی و لذت بردن از دروس علمی به طور معنی داری رابطه دارد.

سپس ارتباط سه متغیر ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی، رویکردهای یادگیری (مطالعه)، سبک‌های تفکر و پیامدهای یادگیری در دانشجویان دختر و پسر مورد مقایسه قرار گرفت. در نگاهی کلی به غیر از متغیر پیامدهای یادگیری بین دانشجویان دختر و پسر، در دیگر متغیرهای این پژوهش، تفاوتی دیده نشد.

داده‌ها در بخش بعد نشان دادند که بین ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی ترجیحی و موجود تفاوت وجود دارد. به عبارتی دانشجویان محیط یادگیری ساختن‌گرا را ترجیح می‌دادند، اما محیط یادگیری فعلی خود (کلاس درس) را ساختن‌گرا نمی‌دانستند.

فرض‌آزمایی بعدی نشان داد که بین ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (ترجیحی) با رویکرد یادگیری (مطالعه) عمیق ارتباط معنی‌داری وجود دارد. در حالی که بین ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (موجود) با هیچ کدام از رویکردهای یادگیری (مطالعه)، عمیق، سطحی و موفقیت‌مدار، ارتباط معنی‌داری دیده نمی‌شد. همچنین معلوم گردید که ادراک دانشجویان از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (ترجیحی) فقط با مولفهٔ علاقه به مطالعه در اوقات فراغت و ادراک از

محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی (موجود) با متغیرهای داشتن نگرش علمی، لذت بردن از درس‌های علمی، علاقه به مطالعه در اوقات فراغت و نمره، در ارتباط است.

در ادامه در قالب مدل تحلیل مسیر این موضوع مورد بررسی قرار گرفت که هر چند بین مولفه‌های متغیر «ادراک از محیط یادگیری ساختن‌گرای اجتماعی» با مولفه‌های متغیرهای رویکردهای یادگیری و پیامدهای یادگیری ارتباط وجود دارد، اما وجود سبک تفکر مناسب می‌تواند تسهیل‌کننده این ارتباط باشد.

در پایان، نشان داده شد که رویکرد یادگیری عمیق (متغیر فرآیندی) می‌تواند تاثیر میانجی‌گرانه‌ای بین متغیرهای اولیه (عوامل پیش‌زمینه و فردی) و پیامدهای یادگیری (متغیرهای بازده) داشته باشد. به طوری که با در نظر گرفتن عوامل فردی و محیطی (به عنوان عوامل پیش‌زمینه)، دانشجویان دارای رویکرد عمیق پیامدهای یادگیری بهتری نشان خواهند داد.

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

یادگیری یکی از اساسی‌ترین فرآیندهای روان‌شناختی در انسان است که او را از سایر موجودات متمایز می‌کند. انسان در طول رشد خود یاد می‌گیرد چگونه با موقعیت‌هایی که با آنها روبه‌رو می‌شود، به گونه‌ای کارآمد برخورد کند. در این مدت، او برای خود، نوعی خزانة رفتاری ایجاد می‌کند که بر رفتارهای بعدی‌اش تاثیر می‌گذارد، اما پرسشی که پیش می‌آید، این است که با توجه به این که همه انسان‌ها از توانایی یادگیری برخوردارند، تفاوت‌های این افراد در یادگیری از کجا سرچشمه می‌گیرد؟ پاسخ به این پرسش را می‌توان تا حد زیادی در مولفه‌ها و عوامل موثر بر فرآیند یادگیری جستجو کرد. از آنجا که در بین نظریه‌های مختلف در مورد یادگیری این وفاق مشاهده می‌شود که یادگیری یک فرآیند است و همواره در هر فرآیند، عوامل و متغیرهایی در حال تعاملند، نوع و شدت تعامل عوامل و متغیرها با یکدیگر، تغییرات گوناگونی را به دنبال داشته و پیامدهای یادگیری متفاوتی را در افراد به وجود می‌آورد. از این نقطه نظر، تفاوت‌های بسیاری که در نزد آدمیان به چشم می‌خورد مانند، هنجارها، مشاغل، مهارت‌ها، ارزش‌ها، بینش‌ها، خلق و خوی متفاوت و... همه و همه، توجیه‌پذیر می‌گردد (توزنده‌جانی، ۱۳۸۴: ۵۹).

همان گونه که ذکر شد، عوامل مختلفی موجب تفاوت در یادگیری انسان‌ها می‌شود. آنچه بیشتر از بقیة عوامل نظر روان‌شناسان پرورشی و متخصصان آموزشی را به خود جلب کرده تنوع سبک‌های تفکر و رویکردهای یادگیری و تفکر و راهبردها و روش‌های یادگیری و مطالعه است. این تفاوت‌ها عمدتاً در چگونگی برخورد یادگیرنده با موضوع‌های مختلف یادگیری و نحوه فراگیری، نگهداری و استفاده از آن یادگیری‌ها مطرح بوده است (سیف؛ ۱۳۸۶: ۲۵۸).

عامل دیگر موثر در تفاوت‌های افراد در یادگیری، عامل محیط است. در کلاس‌های درس این سؤال برای هر معلمی مطرح است که در چه نوع محیطی می‌توان به بهترین وجهی به تدریس پرداخت. برای شاگردان نیز این سؤال مطرح است که در کدام شرایط می‌توانند بهترین یادگیری را داشته باشند. واقعیت این است که فضای کلاس‌های درسی معلمان با یکدیگر متفاوت است. در صورتی که شرایط مناسب یادگیری فراهم گردد و اگر تدریس به نحوی موثر صورت گیرد. نتیجه تدریس، یادگیری شاگرد خواهد بود، نظم واقعی در کلاس وجود دارد و حاصل کار معلم و شاگردان، یادگیری و رشد آنان است (لطف‌آبادی، ۱۳۸۶: ۲۷۷).

صرف نظر از اینکه معلم با چه روشی آموزش می‌دهد و هدف‌های آموزشی او چه هستند، لازم است کلاس درس را به صورت موقعیتی مناسب برای یادگیری در آورد. کلاس‌هایی که به خوبی اداره می‌شوند، بهترین فرصت‌های یادگیری را برای دانشجویان فراهم می‌آورند. از این روی همه صاحب‌نظران در تعریف خود از اداره کلاس بر ایجاد محیط‌های سالم و فرصت‌های مناسب در یادگیری تاکید کرده‌اند. چنانکه فراهم آمدن جو مشارکت و صمیمیت در محیط آموزشی بر سطح انگیزش یادگیری دانشجویان می‌افزاید (سیف، ۱۳۸۶: ۵۵۲).

تعامل عوامل فردی و محیطی در یادگیری موضوع مهم دیگری است، به طوری که ایجاد یک محیط یادگیری مناسب برای هر فرد کار واقعاً دشواری به نظر می‌رسد. برای رسیدن به چنین مقصودی باید ویژگی‌های عمومی شاگردان و خصوصیات تک‌تک آنان را به درستی بشناسیم، باید برنامه‌ریزی دقیقی برای اداره کلاس و پیشبرد تدریس و تربیت داشته باشیم و راهبردهای مناسب را اعمال کنیم، باید بتوانیم فعالیت‌های گوناگون را در یک ترکیب مناسب سازماندهی کنیم، و همراه با وقایعی که پیش می‌آید درست‌ترین تصمیم‌ها را اتخاذ کنیم (لطف آبادی ۱۳۸۶؛ ص ۳۱۴).

بیان مسئله

یادگیری یکی از توانایی‌های پیچیده انسان است که هنوز بسیاری از زوایای آن تاریک باقی مانده و دانش بشری در توجیه آن ناتوان است. در حقیقت، همان طور که بیگز^۱ (۱۹۹۳) اشاره می‌کند، می‌توان گفت که یادگیری افراد، تحت تاثیر شرایط پیچیده‌ای است که باعث تغییراتی در یادگیری آنها می‌شود. این شرایط، عناصر متفاوتی دارد و هریک تاثیر خاص خود را بر آن می‌گذارد. یکی از عناصر این شرایط، به اعتقاد بیگز و دیگر محققان، زمینه و محیط یادگیری است که در یادگیری، نقش موثری ایفا می‌کند (بیگز، ۱۹۷۰؛ بیگز و فیتز جرالده و اتکینسون^۲، ۱۹۷۱؛ بوساتو، پرینز، الشات و هماکر^۳، ۱۹۹۸؛ فرگوسن — هسلرو دیونگ^۴، ۱۹۹۳ و تینجالا^۵، ۱۹۹۷). بر همین اساس می‌توان گفت افرادی که تجربه‌های متنوع‌تری در محیط‌های مناسب‌تر دارند، نسبت به افرادی که شانس برخورد با چنین محیط‌هایی را نداشته‌اند، در

۱ - Biggs

۲ - Fitzgerald & Atkinson

۳ - Busato, prins, Elshout & hamaker

۴ - Ferguson-Hessler & de Jong

۵ - Tynjala

یادگیری خود، اشخاص کارآمدتری خواهند بود. با عنایت به تاثیر محیط آموزشی بر یادگیری فراگیران، می‌توان گفت شناسایی کلاس‌هایی که برای یادگیری، محیط‌های مناسب‌تری هستند، اهمیت داشته (فریزر^۱، ۲۰۰۲) و همواره یکی از روش‌های مداخله برای یادگیری بهتر، تغییر محیط یادگیری بوده است (رامزدن، ۱۹۸۸)^۲.

محیط یادگیری، که گاهی از آن در متون مختلف، تحت عنوان «موقعیت^۳ یادگیری» یا «زمینه^۴ یادگیری» نیز یاد می‌شود، یک اصطلاح کلی است و به جنبه‌های مختلف آموزشگاهی اشاره دارد. محیط یادگیری کلاس اشاره به فضا یا موقعیتی دارد که فراگیران و معلمان در آن با یکدیگر تعامل برقرار می‌کنند و از ابزارها و منابع اطلاعاتی مختلف برای دنبال کردن فعالیت‌های یادگیری خود بهره می‌جویند. در حال حاضر مطالعات بسیاری در زمینه ادراک از محیط یادگیری وجود دارد که نشان می‌دهد ادراک مثبت فراگیران از محیط یادگیری می‌تواند بر افزایش پیامدهای شناختی (وبل، برکلمن، هومیرز^۵، ۱۹۹۱)، نگرش مثبت به کلاس درس (هندرسن و فیشر^۶، ۱۹۹۸؛ نیر^۷ و فیشر، ۱۹۹۹) و افزایش رضامندی فراگیران (فریزر و تریگوست^۸، ۱۹۸۶) تاثیر داشته باشد. همان‌طور که هندرسن و فیشر (۱۹۹۸) نشان داده‌اند، داشتن نگرش مثبت نسبت به محیط یادگیری، علاقه مندی به موضوع آموزشی را در پی خواهد داشت. آنها همچنین اشاره کرده‌اند که حضور در جمع هم‌سالانی که به موضوعی علاقه‌مند هستند، باعث ترغیب دیگر فراگیران به آن موضوع می‌شود. به این ترتیب، می‌توان نتیجه گرفت که معلمان باید قادر باشند با توسعه محیط یادگیری مطلوب، و متعاقب آن، مثبت ساختن ادراک فراگیران از محیط یادگیری، پیامدهای یادگیری آنها را افزایش دهند.

اهمیت توجه به تاثیر محیط یادگیری در آموزش و پرورش فراگیران، از این گفته لوین^۹ به دست می‌آید که محیط به همراه تعامل با ویژگی‌های فردی اشخاص، تعیین‌کننده مهمی در رفتار انسانی است (لوین، ۱۹۳۶ به نقل از فریزر، ۱۹۹۸). از این نظریه می‌توان برای کاربرد در کلاس‌های درس بهره برد و

---

۱ - Fraser

۲- Ramsden

۳ - Situation

۴ - Context

۵ -Wubbels, T., Brekelmans, M., & Hooymayers, H.P

۶ - Henderson, D. & Fisher, D

۷ - Nair, C. S.

۸ - Fraser, B. J. & Treagust, D. F

۹ - Lewin

این گونه برداشت کرد که انگیزه دانشجویان و رفتارهای یادگیری آنها می تواند تحت تاثیر محیط روانی - اجتماعی کلاس، دستور کار معلم، روش های آموزشی یا موضوع های درسی و غیره قرار گیرد.

با حسابی سر انگشتی می توان گفت دانش آموختگان از آغاز حضور در مراکز آموزشی، بالغ بر ۲۰,۰۰۰ ساعت از وقت مفید خود را در محیط کلاس ها می گذرانند. بنابراین، توجه به محیط یادگیری مطلوب، باید یکی از مهم ترین موضوع های مورد علاقه هر نظام آموزش و پرورش باشد. امروزه زمینه های تحقیقاتی گسترده ای در مفهوم سازی، ارزیابی و تحقیق در مورد ادراک جنبه های روان شناختی و اجتماعی محیط کلاسی انجام شده است، به طوری که محیط کلاس را به حوزه ای پر تلاش برای مطالعه تبدیل کرده است (فریزر، ۱۹۹۸، فریزر و والبرگ ۱۹۹۱). برای مثال، تحقیقات اخیر در باره محیط کلاس متمرکز بر محیط کلاس ساختن گرایانه (آلدریچ، تیلور، فریزر و چن ۲۰۰۰؛ لی و فریزر، ۲۰۰۱)، اندازه گیری عوامل موثر بر یادگیری کلاسی از نظر فرهنگی (فیشر و والدربپ، ۲۰۰۲)، مطالعه محیط یادگیری در کلاس هایی که تکنولوژی غنی دارند (خین و فیشر، ۲۰۰۳؛ زندولیت، ۲۰۰۲) و همچنین مطالعات محیط های یادگیری مختلف در کشورهای گوناگون (برای مثال خین و فیشر، ۲۰۰۲؛ ولی و کیم، ۲۰۰۲) از این قبیل است.

اهمیت اثر عوامل محیطی بر رفتار یادگیری دانشجویان در حدی است که برخی این گونه فرض کرده اند که عامل محیط به تنهایی برای تبیین یادگیری دانشجویان کافی است (شکل شماره ۱ را ببینید).

شکل شماره ۱-۱ توجه به ویژگی های محیطی در تبیین یادگیری دانشجویان

